

زمینه‌های تحقق جهش تولید در بخش انرژی کشور با مشارکت مردم

مصطفی سمیعی نسب^۱

چکیده

رهبر معظم انقلاب اسلامی در نوروز ۱۴۰۳، مانند آغاز هر سال، شعاری را به‌عنوان راهبرد کلان تعیین و به مسئولان اعلام کردند. شعار «جهش تولید با مشارکت مردم» رویکردی را دنبال می‌کند که سهم جامعه در پیشبرد اهداف تولیدی را به بالاترین سطح افزایش می‌دهد و ایجاد بسترهای مناسب را به‌عنوان وظیفه به دولت می‌سپارد. نظر به نیاز مبرم بخش انرژی به جهش تولید و زمینه‌های فراوان برای مشارکت مردمی، تجلی هدف مترتب بر شعار سال در این بخش کاملاً مشهود است. بررسی‌های این تحقیق نشان می‌دهد، مشارکت مردمی از طریق ۱- توسعه میادین (مشترک) نفت و گاز، ۲- تأمین مالی از طریق اوراق مالی اسلامی، ۳- کاهش آثار محیط‌زیستی پروژه‌ها با همکاری جوامع محلی، ۴- توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر، ۵- استفاده از ظرفیت و توان پیمان‌کاران و سازندگان داخلی، ۶- تأمین مالی پروژه‌ها از طریق بازار سرمایه، ۷- رونق بیشتر بورس انرژی (به‌ویژه نفت خام)، ۸- افزایش تولید نفت و گاز با مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان در بازیابی چاه‌های کم‌بازده و ۹- مدیریت مصرف انرژی با حضور بیشتر شرکت‌های دانش‌بنیان مردم‌پایه در بخش انرژی میسر می‌شود. در این راستا، نقش دولت برای تسهیل و تنظیم‌گری مشارکت فعالانه مردمی ضروری است. افزون‌براین، مانع‌زدایی از حضور شرکت‌های دانش‌بنیان در تولیدات انرژی و استفاده کارآمد از مشارکت مردمی در تأمین مالی پروژه‌های انرژی از طریق رفع موانع توسعه صندوق سرمایه‌گذاری پروژه می‌تواند راهگشا باشد.

واژگان کلیدی: جهش تولید، مشارکت مردمی، انرژی.

مقدمه

مسئله تولید همواره از مسائل کلیدی کشور بوده، اما اتخاذ رویکرد مردمی به تحقق آن، نشان از تأکید بیش‌ازپیش رهبر معظم انقلاب اسلامی در استفاده از ظرفیت‌های مردمی است. ایشان «رشد سریع و مستمر» را با کمک مردم ممکن دانسته‌اند. افزایش مشارکت مردم در عرصه تولید منجر به گسترش اعتماد عمومی می‌شود. بنابراین، هدایت بخش

رهبر معظم انقلاب اسلامی سال ۱۴۰۳ را سال «جهش تولید با مشارکت مردم» نام‌گذاری فرمودند. شعار اقتصادی امسال از سویی منبعث از اهمیت راهبردهای کلان تولیدمحور در عرصه تولید و تجارت و از سوی دیگر، مبتنی بر نقش‌آفرینی ویژه اقشار مختلف مردم در تحقق این مسیر است.

۱. استادیار، گروه اقتصاد سیاسی، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران/ رئیس اندیشکده اقتصاد سیاسی امنیت و دفاع، دانشگاه امام صادق علیه‌السلام، تهران، ایران
samiee@isu.ac.ir

چهارچوب تحقیق بدین صورت است که پس از مقدمه، به بررسی ابعاد مختلف جهش تولید در بخش انرژی با مشارکت مردمی پرداخته و سپس نتیجه‌گیری و راهکارها پیشنهادی ارائه می‌شود.

۱- ابعاد مختلف جهش تولید در بخش انرژی با مشارکت مردمی

در این بخش، مهم‌ترین ابعاد جهش تولید در بخش انرژی که با حضور و مشارکت مردمی محقق می‌شود، مورد بررسی قرار می‌گیرد. در شکل شماره ۱، مهم‌ترین ابعاد مشارکت مردمی در بخش انرژی به تصویر کشیده شده است. در ادامه، توضیح مختصری در خصوص هریک از این موارد ارائه می‌شود.

خصوصی توسط دولت ضروری است، اما هر اقدامی که منجر به کاهش اعتماد بخش خصوصی شود، انگیزه فعالیت مولد را از بین می‌برد، مردم را به سرمایه‌گذاری در بخش‌های غیرمولد با ریسک پایین‌تر تشویق و خلاف تحقق هدف «جهش تولید» عمل می‌کند.

بخش انرژی از جمله بخش‌های کلیدی است که بنا به ظرفیت‌های فراوان توسعه آن و ناترازی‌های شایان توجه در حامل‌های کلیدی، زمینه‌های بسیار متنوعی برای تحقق شعار امسال دارد. تحقیق حاضر به بررسی زمینه‌های مختلف جهش تولید در بخش انرژی با مشارکت مردمی می‌پردازد.

شکل ۱- ابعاد مختلف مشارکت مردمی در بخش انرژی کشور

مأخذ: بررسی‌های تحقیق

دولت با اجازه دادن به مردم برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز با سرمایه‌های کوچک و پس‌انداز شخصی، راه جدیدی را برای سرمایه‌گذاری مردمی فراهم می‌کند. این موضوع به توزیع مجدد ثروت به شکل عادلانه‌تر و توانمندسازی بخش وسیع‌تری از مردم برای بهره‌مندی از منابع طبیعی کشور کمک می‌کند. این گام مهمی در راستای ارتقای رشد و شکوفایی اقتصادی در ایران است؛ زیرا امکان رویکرد متنوع و فراگیرتر برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز را فراهم می‌کند. همچنین، دولت با تشویق مشارکت مردم در تأمین مالی پروژه‌های اولویت‌دار برای توسعه میداین مشترک نفت و گاز، از منابعی که پیش‌تر استفاده نشده بود، استفاده می‌کند. این موضوع می‌تواند تأثیر چند برابری بر اقتصاد داشته باشد و به افزایش تولید و رشد اقتصادی منجر شود. دولت با هدایت مجدد این منابع به سمت توسعه اقتصادی، زمینه را برای جهش تولید در صنعت نفت و گاز فراهم می‌کند که می‌تواند بر چشم‌انداز کلی اقتصاد کشور تأثیر مثبت داشته باشد. افزون‌براین، دولت با شکستن انحصار تعداد معدودی در صنعت نفت و گاز، رقابت و نوآوری را در این بخش ترویج می‌کند. این موضوع به بهبود کارایی و بهره‌وری و نیز افزایش سرمایه‌گذاری در فناوری‌ها و زیرساخت‌های جدید منجر می‌شود. در نتیجه، صنعت نفت و گاز در ایران پویاتر می‌شود و به شرایط متغیر بازار پاسخ می‌دهد که می‌تواند هم به نفع سرمایه‌گذاران و هم مصرف‌کنندگان باشد.

در حوزه تأمین مالی سرمایه‌ای به ابزارهایی از قبیل افزایش سرمایه، تأسیس شرکت سهامی عام (با هدف سرمایه‌گذاری در بازار اولیه) و شرکت پروژه (صندوق‌های زمین و ساختمان، صندوق‌های پروژه‌محور و صندوق جسورانه) اشاره می‌شود.

- مشارکت بخش خصوصی در پروژه‌های انرژی

بررسی سیر تاریخی صنعت نفت کشور نشان می‌دهد انحصار دولت بر این صنعت، فرصت مشارکت عموم مردم برای توسعه این صنعت و بهره‌مندی از منافع آن را محدود کرده است. برنامه هفتم توسعه ارائه‌شده از سوی دولت، رویکرد جدیدی را پیشنهاد داده که هدف آن شکستن این انحصار و امکان مشارکت مردم در تأمین مالی پروژه‌های اولویت‌دار برای توسعه میداین مشترک نفت و گاز است (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۲).

یکی از راه‌های کلیدی اجرای این رویکرد جدید، تسهیل در صدور پروانه بهره‌برداری برای بخش‌های غیردولتی و مردمی اقتصاد است. این بدین معناست که مردم عادی فرصت سرمایه‌گذاری و سود در صنعت نفت و گاز را خواهند داشت که پیش‌تر تنها برای عده معدودی قابل دسترس بوده است. دولت با گشودن این صنعت به روی سرمایه‌گذاری‌های کوچک و بزرگ نه‌تنها توسعه اقتصادی را تشویق، بلکه فرصت‌های اقتصادی را برای مردم فراهم می‌کند.

- توسعه میادین مشترک نفت و گاز

ورود بخش خصوصی مردم‌پایه به پروژه‌های بهره‌برداری از میادین مشترک که پیش‌تر در انحصار شرکت ملی نفت بود، مزیت‌های زیادی برای کشور دارد. به این ترتیب، سرمایه‌های عمومی مردم جذب و از طریق افزایش برداشت‌ها به اقتصاد کشور کمک می‌شود. تنها راه نجات کشور، اجرای متقن و شفاف اصل 44 قانون اساسی و خصوصی‌سازی واقعی مبتنی بر نقش‌آفرینی مردم است. تصویب برنامه هفتم توسعه مبنی بر صدور مجوز برای مشارکت بخش خصوصی داخلی و خارجی در بهره‌برداری از میادین نفت و گاز مشترک یکی از راهکارها برای افزایش بهره‌برداری از میادین به شمار می‌رود. بخش خصوصی ظرفیت‌های خوبی دارد که باید در راستای بهره‌برداری از آنها برنامه‌ریزی‌های لازم را انجام دهیم. قوانین بالادستی و بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی همگی بر لزوم خصوصی‌سازی امور تأکید دارند (شبکه اطلاع‌رسانی نفت و انرژی (شانان)).

در برخی میادین نفت و گاز با کشورهای دیگر مشترک هستیم که باید اولویت بهره‌برداری را به این میادین بدهیم. ارکان مختلف اعم از دولت، مجلس و قوه قضائیه باید به حمایت جدی از بخش خصوصی واقعی و توانمند پردازند تا زمینه برای حضور این بخش در پروژه‌های کلان مانند بهره‌برداری از میادین نفت و گاز مشترک فراهم شود.

موضوع میادین مشترک در سال‌های اخیر و با رویکردهای مدیریتی موجود در سطوح عالی شرکت ملی نفت ایران، بیش از هر دوره دیگری مورد توجه

قرار گرفته و عزمی جدی برای محافظت و صیانت حداکثری از سرمایه عمومی ملت در میادین مشترک ایجاد شده است. انتشار اوراق سلف نفتی ابزاری ارزشمند برای ارتقای مشارکت ملی و مردمی در توسعه ارزشمندترین زنجیره تولید ملی است. این اوراق هم برای مردم و هم برای شرکت ملی نفت ایران به‌عنوان متولی توسعه بخش بالادستی صنعت نفت، زمینه‌ها و زیرساخت‌های توسعه صنعتی مبتنی بر شالوده اعتماد عمومی را فراهم می‌کند.

در توضیح بیشتر این ابزار مالی نوین اسلامی باید گفت قرارداد سلف نفتی، قراردادی است که بر اساس آن شرکت ملی نفت ایران یا شرکت‌های تابع، مقدار معینی نفت خام را بر اساس مشخصات قرارداد سلف، به‌صورت نقدی به فروش می‌رساند تا این نفت خام در سررسید معینی به خریدار تحویل شود.

- توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر با تجمیع سرمایه‌های مردمی

ایران با وجود برنامه‌ریزی‌های چند ساله، موقعیت جغرافیایی، آب‌وهوای منحصربه‌فرد و ظرفیت‌های عمده برای تولید برق خورشیدی و بادی، هنوز نتوانسته است در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر سهم چندانی در سبد انرژی کشور به خود اختصاص دهد. به همین دلیل، با «ناترازی تولید و مصرف انرژی» به‌خصوص در فصول زمستان و تابستان مواجه می‌شود که نمی‌تواند عملاً در پیک تابستان و زمستان سوخت گاز مورد نیاز نیروگاه‌ها را تأمین کند. وزارت نیرو نیز حتی‌المقدور برای در مدار نگه داشتن نیروگاه‌ها از سوخت مازوت یا گازوئیل استفاده می‌کند که این

بورس و اوراق بهادار، تبیین چشم‌انداز فعالیت شرکت در آینده، ارزیابی عملکرد شرکت، معرفی شرکت و محصولات به طیف وسیعی از اقدار جامعه، افزایش اعتبار شرکت با توجه به حضور در بازار سرمایه و همچنین، ارتقای سطح اعتماد عمومی و استفاده از مشارکت عمومی در توسعه شرکت از مزایای بنگاه‌های اقتصادی در تأمین مالی از طریق بازار سرمایه تلقی می‌شود.

مطالعات انجام‌شده در زمینه ظرفیت‌های بادی و خورشیدی، گواه وجود نقاطی با ضریب تولید بیش از ۶۰ درصد در کشور است؛ به‌گونه‌ای که می‌توان گفت امکان سرمایه‌گذاری در مناطق مختلف کشور با وجود بیش از ۳۰۰ روز آفتابی و میزان بالای تولید زباله‌های شهری فراهم است. همچنین، ظرفیت‌های خطوط انتقال آب و مسیرهای جریان آب در رودخانه‌ها، امکان سرمایه‌گذاری برای احداث نیروگاه‌های برق‌آبی کوچک را میسر کرده است. اوراق مشارکت، انواع اوراق صکوک از جمله صکوک اجاره، صکوک مرابحه و صکوک استصناع، قرارداد سلف موازی و صندوق سرمایه‌گذاری پروژه از جمله ابزارهایی است که بازار سرمایه به‌منظور تأمین مالی در اختیار نیروگاه‌های تجدیدپذیر قرار می‌دهد.

صندوق سرمایه‌گذاری پروژه یکی از ابزارهای بازار سرمایه است که می‌تواند نسبت به دیگر ابزارهای بازار سرمایه، پاسخ‌گوی مناسب‌تری در ارتباط با تأمین مالی نیروگاه‌های انرژی تجدیدپذیر باشد. صندوق سرمایه‌گذاری پروژه، نهاد مالی است که با اخذ مجوز از سازمان بورس و اوراق بهادار

مسئله، روند آلودگی را تشدید می‌کند. این در حالی است که طبق قانون، تمام صنایع تولیدی که متوسط مصرف برق آن‌ها بالاتر از یک مگاوات است، مکلف‌اند یک درصد از انرژی مورد نیاز خود را از طریق تأسیس نیروگاه‌های تجدیدپذیر تأمین کنند. این الزام فرصت بسیار مناسبی برای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر در کشور است؛ به‌ویژه اینکه وزارت نیرو طرح‌های تشویقی زیادی را برای صنایع در راستای اجرایی شدن این مصوبه در نظر گرفته است. در سال‌های گذشته، برخی صنایع بزرگ کشور از محل عدم‌النفع ناشی از خاموشی‌ها متحمل زیان هنگفتی شدند و عواقب این خسارت متأسفانه گریبان‌گیر همه بخش‌های کشور شد و درنهایت، منجر به افزایش قیمت محصولات و کالاهای نهایی شد.

نیروگاه‌های انرژی‌های تجدیدپذیر از طریق بازار سرمایه می‌توانند از مزایایی مانند سهولت در تأمین مالی از طریق انتشار سهام و دیگر اوراق بهادار برخوردار شوند. افزایش اعتبار داخلی و خارجی و تأمین مالی با به وثیقه‌گذاری سهام شرکت در بازارهای مالی داخلی و خارجی، تعیین ارزش بازار بر اساس قانون عرضه و تقاضا، سهولت در تغییر ترکیب سهام‌داری و انتقال مالکیت، برخورداری از مزایای خاص و اعتباری مانند افزایش سقف تسهیلات بانکی و انتشار اوراق مشارکت و همچنین، برخورداری از معافیت‌های مالیاتی از جمله مزایایی است که شرکت‌های سرمایه‌پذیر می‌توانند از بازار سرمایه بهره‌مند شوند. انتشار اوراق مشارکت بدون اخذ مجوز از بانک مرکزی و تنها با مجوز سازمان

تأسیس شده است و به جمع‌آوری سرمایه از عموم و تخصیص آن به سرمایه‌گذاری در ساخت و تکمیل پروژه معین اشاره شده در اساسنامه صندوق می‌پردازد. به‌کارگیری این ابزار در تأمین مالی پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر، به مشارکت مردمی در جهش تولیدات این بخش کمک شایانی می‌کند.

- تأمین مالی پروژه‌های انرژی از طریق بازار سرمایه و انواع اوراق اسلامی

روش‌ها و ابزارهای مختلفی برای تأمین مالی پروژه‌های انرژی از طریق بازار سرمایه به‌منظور تأمین تجهیزات، سرمایه در گردش و... وجود دارد که به دو روش کلی «تأمین مالی مبتنی بر بدهی» و «تأمین مالی سرمایه‌ای» تقسیم می‌شود. در حوزه تأمین مالی بدهی، شرکت یا سازمان تأمین مالی‌کننده بر اساس یکی از انواع اوراق موجود در بازار سرمایه، اقدام به انتشار اوراق می‌کند. در حال حاضر تأمین مالی از طریق انتشار اوراق اسلامی از جمله اوراق مشارکت و انواع صکوک از قبیل صکوک اجاره، مرابحه، منفعت، رهنی، خرید دین، سلف موازی و انواع اوراق خزانه میسر است. در حوزه تأمین مالی سرمایه‌ای به ابزارهایی از قبیل افزایش سرمایه، تأسیس شرکت سهامی عام (با هدف سرمایه‌گذاری در بازار اولیه) و شرکت پروژه (صندوق‌های زمین و ساختمان، صندوق‌های پروژه‌محور و صندوق جسورانه) اشاره می‌شود. گفتنی است در حال حاضر، تأسیس شرکت سهامی عام با هدف سرمایه‌گذاری در بازار اولیه به اندک موارد در سال محدود شده است.

برنامه هفتم توسعه ارائه شده از سوی دولت، رویکرد جدیدی را پیشنهاد داده که هدف آن شکستن این انحصار و امکان مشارکت مردم در تأمین مالی پروژه‌های اولویت‌دار برای توسعه میادین مشترک نفت و گاز است

- رونق بیشتر بورس انرژی (به‌ویژه نفت خام)

یکی دیگر از راه‌های جلب مشارکت سرمایه‌های مردمی در صنعت نفت، ایجاد زمینه لازم برای مشارکت بیشتر مردم در بورس انرژی (به‌ویژه نفت خام) است. در سال‌های گذشته، طرح ایجاد بورس انرژی (نفت) در کشور به‌عنوان ایده‌ای جذاب در راستای ورود بیشتر ظرفیت‌های مردمی برای خرید درصدی از نفت خام تولیدی در کشور مطرح شد که البته تاکنون به‌صورت قابل توجه عملی نشده است. افزون‌براین، ایجاد سازوکار لازم مانند آنچه در تالار بورس‌های معتبر بین‌المللی برای معاملات نفت خام وجود دارد، می‌تواند سرمایه‌های مردمی را از طریق کارگزاری‌ها به سمت بورس انرژی (یا در قالب فرابورس) هدایت کند و ضمن ایجاد انگیزه و جذب سرمایه در این بورس، به تحرک بیشتر بازار انرژی به‌خصوص در بخش نفت بینجامد. خاطرنشان می‌شود ایجاد بازارهای ثانویه در بخش انرژی برای معاملات انواع مختلف حامل‌های انرژی با توجه به ظرفیت کشور در راستای تولید انواع حامل‌ها مانند برق تجدیدپذیر یا تولید فرآورده‌های نفتی در پالایشگاه‌های

کوچک تا تأسیسات صنعتی در مقیاس بزرگ) نیز کالاهای مورد نیاز صنعت نفت را از طریق فرایندهای مختلف مانند مونتاژ، ساخت یا پردازش تولید می‌کنند. بین صنعت نفت، شرکت‌های دانش‌بنیان و تولیدکنندگان (یا سازندگان) شبکه عظیمی از تعاملات و همکاری‌ها وجود دارد که با توسعه آن می‌توان به راحتی هدف «جهش تولید» را تحقق بخشید.

شرکت‌های دانش‌بنیان می‌توانند با انتقال فناوری و دانش به تولیدکنندگان کوچک و فعالان اقتصادی، کارایی و بهره‌وری مشاغل پایین‌دستی را تسهیل کنند. فعالان اقتصادی می‌توانند از ارتباطات و دسترسی به بازار که از سوی شرکت‌ها و تولیدکنندگان دانش‌بنیان ارائه می‌شود، بهره‌مند شوند. این شرکت‌ها می‌توانند با ارائه برنامه‌های آموزشی، کارگاه‌ها یا دوره‌های کارآموزی به توسعه مهارت در اقتصاد عمومی کمک کنند تا فعالان اقتصادی مهارت‌های خود را ارتقا دهند و مشاغل مرتبط را ایجاد کنند یا افزایش دهند. با گنجاندن فعالان اقتصادی در زنجیره تأمین و مدل‌های تجاری، شرکت‌ها و تولیدکنندگان دانش‌بنیان می‌توانند با حمایت از اقتصادهای محلی، کاهش نابرابری درآمد و ترویج شیوه‌های دوستدار محیط‌زیست به توسعه پایدار کمک کنند.

مشارکت مردمی در قالب شرکت‌های دانش‌بنیان کوچک نقش مهمی در فعالیتهای فناورانه صنعت نفت و گاز ایفا می‌کند. این شرکت‌ها از سال ۱۴۰۰ در قالب طرح‌های افزایش تولید در زمینه چاه‌های بسته و کم‌بازده خود را در بالادست صنعت نفت

کوچک‌مقیاس، از دیگر زمینه‌های ورود بخش مردمی در قالب شرکت‌های خصوصی است.

- کاهش آثار محیط‌زیستی پروژه‌ها و نیل به توسعه پایدار با همکاری جوامع محلی، ذی‌نفعان و عموم مردم در صنعت نفت کشور، مشارکت مردمی به معنای همکاری با جوامع محلی، ذی‌نفعان و عموم مردم در عرصه‌های استخراج و فراورش، آثار زیست‌محیطی و توسعه پایدار است. صنعت نفت می‌تواند با ایجاد اعتماد و شفافیت، اخذ مجوز اجتماعی برای فعالیت به معنای استقبال عموم از طرح‌ها و پروژه‌ها، شناسایی و رسیدگی به نگرانی‌های همسایگان و تبادل ایده‌ها با جوامع محلی و تقویت چهارچوب‌های نظارتی، جایگاه اجتماعی خود را حفظ و فرایند تولید را به صورت مستمر راهبری کند. جهش تولید تحت تأثیر تعاملی این‌چنینی به سهولت قابل دستیابی است.

- افزایش تولید نفت و گاز با مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان و احیای چاه‌های کم‌بازده و بسته شرکت‌های دانش‌بنیان، سازندگان و تولیدکنندگان نیز در دسته بخش خصوصی و زیرمجموعه جامعه‌ای برآمده از مردم با محوریت مردم قرار می‌گیرند. ماهیت تعامل در این مجال، به‌طور کامل تخصصی و نتایج آن، توسعه زیرساخت‌های اصلی صنعت نفت را هدف‌گذاری کرده است. شرکت‌های دانش‌بنیان به سرمایه‌های فکری اعم از تحقیق، نوآوری و تخصص انسانی متکی هستند که سطح بالایی از تخصص، یادگیری مستمر و تمرکز بر نوآوری را دنبال می‌کنند. سازندگان و تولیدکنندگان (از کارگاه‌هایی در مقیاس

در واقع، با ایجاد بازار مبادله انرژی غیرمتمرکز که در آن افراد می‌توانند آزادانه واحدهای انرژی را تجارت کنند، دولت‌ها می‌توانند از قیمت‌گذاری انرژی - که به صورت متمرکز کنترل می‌شود - فاصله بگیرند و به مردم قدرت دهند تا بر اساس نیازها و ترجیحات خود تصمیم بگیرند. این رویکرد رقابت و نوآوری را در بخش انرژی تقویت می‌کند و فرصت‌هایی را برای ظهور مدل‌های تجاری و فناوری‌های جدید که مصرف بهینه انرژی را به دنبال دارند، ایجاد می‌کند. با مشارکت مردم در فرایند مصرف انرژی، کشورها می‌توانند فرهنگ مصرف مسئولانه انرژی را ترویج و تولید را در بخش انرژی به سمت استفاده مولد از انرژی هدایت کنند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

بررسی‌های این تحقیق نشان داد که بخش انرژی از جمله بخش‌هایی است که می‌تواند اهداف شعار سال را در راستای مشارکت مردمی به منظور جهش تولید تحقق بخشد. یکی از مهم‌ترین چالش‌های بخش انرژی، محدودیت‌های متعدد در تأمین مالی پروژه‌هاست. بهینه‌سازی مصرف انرژی و صرفه‌جویی انرژی، افزایش تولید نفت و گاز با مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان و فروش بیشتر نفت خام در بورس انرژی از جمله بسترهای تحقق عملی مشارکت مردمی در راستای جهش تولید در بخش انرژی است. رفع موانع و تسهیلگری برای مشارکت بیشتر مردم می‌تواند موجب رونق در این بخش

نشان دادند. با توجه به نیاز مبرم کشور به احیای چاه‌های نیمه‌بسته، بسته و کم‌بازده نفت و گاز، رفع موانع حضور شرکت‌های دانش‌بنیان در این بخش موجب افزایش شایان توجه تولید نفت و گاز می‌شود. البته نباید این نکته را از نظر دور داشت که افزایش تولید نفت و گاز برخلاف دیگر صنایع کشور در کمتر از یک سال تحقق نخواهد یافت و باید در دست‌کم سه سال به جذب سرمایه و نیز اقدامات توسعه‌ای لازم اقدام کرد تا پس از طی مدت زمان مورد انتظار، تولید روند افزایشی خود را نشان دهد.

- بهینه‌سازی و صرفه‌جویی انرژی با افزایش مشارکت مردمی

با مشارکت مردم در فرایند مصرف انرژی و ایجاد انگیزه برای استفاده کارآمد، کشور می‌تواند به دستاوردهای زیادی دست یابد. به منظور ارتقای مشارکت مردم در مصرف بهینه انرژی، فراهم کردن ابزارها و انگیزه‌های افراد برای تصمیم‌گیری در مصرف بهینه انرژی ضروری است. می‌توان با تغییر نظام سهمیه‌بندی و اعطای سهمیه انرژی به هر فرد و اجازه به آن‌ها برای خرید و فروش واحدهای انرژی در بازار مبادلات انرژی، خانوارها را تشویق نمود تا مصرف خود را بهینه نموده و بهره‌وری را افزایش دهند و در عوض از منفعت مالی بیشتری از محل مصرف بهینه بهره‌مند شوند. این رویکرد نه تنها به کاهش مصرف انرژی کمک می‌کند، بلکه افراد را قادر می‌سازد تا کنترل مصرف انرژی خود را در دست بگیرند و انتخاب‌هایی داشته باشند که هم به نفع مالی خانوار و هم به نفع محیط‌زیست و کشور باشد.

- طراحی و اجرای سازوکار پاداش و جریمه برای افزایش مشارکت مردمی در صرفه‌جویی در مصرف برق: شرکت توانیر صد برنامه تشویقی متنوع در همه تعرفه‌ها اعم از خانگی، تجاری و صنعتی به‌منظور صرفه‌جویی در مصرف برق اعلام کرده است. بر اساس اطلاعیه شرکت توانیر، برای ایجاد زمینه مشارکت مشترکان صنعت برق در مدیریت مصرف و پرداخت بهای برق صرفه‌جویی‌شده، مشترکان بخش خانگی که الگوی مصرف را در ماه‌های گرم سال (خرداد تا شهریور) رعایت کنند، پاداش همکاری مدیریت مصرف دریافت خواهند کرد. برای مثال، مشترکان بخش خانگی که الگوی مصرف را رعایت کنند و نسبت به سال پیش کاهش مصرف برق داشته باشند، به‌ازای هر کیلووات صرفه‌جویی، ۵۰۰ تومان پاداش همکاری دریافت می‌کنند. بنابراین پیشنهاد می‌شود ضمن ارزیابی مستمر میزان اثربخشی طرح‌های تشویقی، نسبت به طراحی و پیاده‌سازی طرح‌های تشویقی متنوع‌تر و متناسب با ساختار و الگوی مصرف انرژی در کشور اقدام شود.

- استفاده کارآمد از مشارکت مردمی در تأمین مالی پروژه‌های انرژی از طریق رفع موانع توسعه صندوق سرمایه‌گذاری پروژه: یکی از ابزارهای تأمین مالی پروژه‌ها، تأسیس و راه‌اندازی صندوق سرمایه‌گذاری پروژه است. مالکان انواع پروژه‌ها می‌توانند با اخذ مجوز از سازمان بورس و اوراق بهادار و تأسیس صندوق سرمایه‌گذاری پروژه، منابع مورد نیاز پروژه را از طریق جمع‌آوری سرمایه از

کلیدی اقتصاد شود. خاطرنشان می‌شود وجود تنظیم‌گری یا حکمرانی مطلوب زمینه را برای تقویت مشارکت مردمی، تسهیل رقابت و تسهیل تأمین مالی فراهم می‌کند. در این راستا، توجه به نکات زیر ضروری است.

- ارتقای سرمایه اجتماعی و اعتماد مردم به دولت در راستای افزایش مشارکت مردم در طرح‌های مدیریت مصرف انرژی: بهینه‌سازی مصرف انرژی یکی از موضوعات مهمی است که کشورها به‌خصوص کشورهای پیشرفته برای صرفه‌جویی در مصرف انرژی و کاهش هزینه‌های مالی خود، آن را در اولویت فعالیت‌های اجتماعی قرار داده‌اند.

مشارکت اجتماعی مردم در مدیریت مصرف انرژی نیاز به ترمیم و بازسازی سرمایه اجتماعی میان مردم و دولت دارد. در واقع هرچند آگاهی‌رسانی به مردم در خصوص وضعیت تولید و مصارف منابع آب، برق و انرژی‌های تجدیدناپذیر از جمله الزامات پیاده‌سازی طرح‌های مدیریت مصرف انرژی به شمار می‌رود، به نظر می‌رسد جلب اعتماد مردم در این مشارکت ضروری است. این اعتمادسازی می‌تواند از طریق سازمان‌های مردم‌نهاد، گروه‌های مرجع محبوب و شخصیت‌های دارای سرمایه اجتماعی بالا صورت گیرد. از سوی دیگر، سازمان‌های متولی باید به مردم نشان دهند که عواید حاصل از صرفه‌جویی انرژی شهروندان به خود آن‌ها باز خواهد گشت. به این معنا که کسانی که صرفه‌جویی می‌کنند، تشویق و کسانی که پرمصرف هستند یا از روش‌های غیرقانونی و گریز استفاده می‌کنند، جریمه شوند.

اداری پیچیده در راستای حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان و بانک‌ها در خصوص پرداخت و مشکلات تجاری‌سازی محصولات تولیدی از جمله چالش‌های این شرکت‌ها به شمار می‌رود که نیازمند برنامه‌ریزی اصولی برای حل آن از سوی سیاست‌گذار است.

منابع

- شبکه اطلاع‌رسانی نفت و انرژی (شانا)
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، (۱۴۰۲)، ضرورت و الزامات تحقق رشد اقتصادی بالا و پایدار در افق برنامه هفتم،

<https://rc.majlis.ir/fa/report/show/1778304>

عموم مردم تأمین و در قبال آن، واحدهای سرمایه‌گذاری را به سرمایه‌گذاران واگذار کنند. گفتنی است، هدف از تشکیل صندوق سرمایه‌گذاری پروژه، جمع‌آوری سرمایه از سرمایه‌گذاران و متقاضیان سرمایه‌گذاری و اختصاص وجوه جمع‌آوری شده به ساخت و به مرحله بهره‌برداری رساندن انواع پروژه‌های دارای توجیه در بخش‌های مختلف انرژی است. سابقه شکل‌گیری صندوق پروژه به صورت عام قبلاً وجود داشت و برای نخستین بار تبدیل بخش بخار به سیکل ترکیبی نیروگاه پرند توسط هلدینگ مپنا در قالب صندوق پروژه تأمین مالی شده بود، اما مشکلات قانونی این شیوه موجب شده بود تا هزینه تأمین مالی این روش بالا باشد. از این رو تسهیل مدل عملیاتی صندوق پروژه می‌تواند در جذب سرمایه‌های مردمی برای تأمین مالی پروژه‌های انرژی مؤثر باشد.

- مانع‌زدایی از حضور شرکت‌های دانش‌بنیان در تولیدات انرژی: با توسعه فناوری‌ها و نوآوری‌ها که در دل شرکت‌های دانش‌بنیان شکل می‌گیرد، می‌توان زنجیره‌های ارزش بخش‌های مختلف انرژی را افزایش داد. شرکت‌های دانش‌بنیان در صنعت نفت در دولت سیزدهم از حدود ۱۵۰ به حدود ۵۵۰ شرکت رسیده است؛ یعنی بیش از سه برابر شده است. این روند روبه‌رشد در دیگر بخش‌های انرژی نیز مشاهده می‌شود؛ به گونه‌ای که هم‌اکنون دانش طراحی، مهندسی و ساخت بیش از ۷۰ درصد محصولات مورد نیاز صنعت نفت، گاز و پتروشیمی در داخل کشور بومی‌سازی شده است. بوروکراسی